

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ, МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОКРЕМИМИ ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ

Атаманчук Ніна Михайлівна

к. психол. н., доцент, доцент кафедри
психології та педагогіки, Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Клевака Леся Петрівна

к. п. н., доцент кафедри
психології та педагогіки, Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Постановка проблеми. Важлива роль у процесі соціального інтегрування дитини з порушеннями психофізичного розвитку відводиться сім'ї, яка виступає одним із основних факторів її «входження» в систему суспільних відносин. Особливості сім'ї, її активності у процесі розвитку й освіти дитини визначає її психофізичний і соціокультурний статус в майбутньому, рівень реабілітаційного та соціально-інтеграційного потенціалу, ступінь готовності до інклюзивного навчання в загальноосвітньому навчальному закладі. Народження дитини з порушеннями розвитку сприймається її батьками як найбільша трагедія. Факт появи на світ дитини «не такої як у всіх», є причиною сильного стресу. Ситуація народження незвичайної дитини в більшості випадків змінює сімейне функціонування, особистісні якості батьків, їхній світогляд, ціннісні орієнтації, систему відносин. Можливість ефективної соціалізації «особливої» дитини обумовлена стресостійкістю батьків, характером сімейного оточення, ставленням родичів, соціальною підтримкою та забезпеченням професійного психологічного супроводження таких сімей.

Сім'ям, у яких живуть хворі діти, притаманна тільки їм атмосфера міжособистісних стосунків, адже виховання дитини з особливими освітніми потребами (ООП) змушує родину виробляти нові моделі взаємодії. З'ясування особливостей міжособистісних відносин у сім'ї, яка виховує дитину з ООП є досить актуальним у наш час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему особливостей сімей, які виховують дитину з ООП почали вивчати в другій половині ХХ століття. Перші дослідження належать зарубіжним авторам. Так, М. Стоун описав проблеми таких сімей та визначив види стресів родин, виділивши насамперед фінансовий, емоціональний, фізичний. Детальну періодизацію кризових станів емоційної сфери батьків запропонував Е. Шухардт: невизначеність; визначеність; агресія; активна, безрезультативна, хаотична діяльність; депресія; прийняття проблеми; активізація; солідарність. Особливості сімей, які виховують дітей з ООП висвітлювались у працях таких дослідників, як В. Вишневський, Є. Ейдемільер, І. Іванова, Г. Кожарська, Р. Майрамян, Ж. Смірнова, Є. Тиха, В. Ткачова, Г. Цейтлін, Л. Шипіцина, В. Юстицький та ін.

Так, дослідниця Л. Шипіцина виділила труднощі з якими зіштовхуються батьки «особливої дитини», зокрема:

1. Ситуація «особливого» материнства порушує, з точки зору соціуму, суспільні норми, що входять до складу соціальної ролі матері. Не завжди дитина з ООП може оволодіти набором умінь та навичок – ці невідповідні очікуванням оточуючих прояви можуть сприйматись ними як результат нездатності жінки справитись зі своєю роллю.

2. Почуття провини та високий рівень тривоги, що характерні для матері такої дитини, можуть спотворювати реальність. В такому випадку жінка приписує оточуючим такі ствердження. Не співвідносність сьогоденного матеріального статусу попереднім очікуванням, що викликане особливою ситуацією, своєрідністю дитини, призводить до загальної незадоволеності роллю матері, і, як наслідок, можливі реакції самозвинувачення та зріст внутрішньої конфліктності, або побудова психологічних захистів та підвищення їх рівня [3, с. 216].

Дослідники Г. Кожарська, Ж. Смірнова, Г. Цейтлін наголошують, родини з особливими дітьми володіють цілим рядом психологічних особливостей, що негативно впливають на психологічний статус хворої дитини та її здорових братів і сестер. Адже більшості батьків властиво специфічне ставлення до дитини, що опирається на побоювання за її здоров'я, при цьому всі зусилля батьків зосереджуються на збереженні здоров'я дитини на шкоду розвитку її як особистості [2].

Ми поставили **мету** – вивчення особливостей сімей, які виховують дитину з ООП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сім'ї по-різному ставляться до проблеми захворювання дитини. Якщо всі члени родини приймають проблему, конструктивно вирішують складні ситуації, намагаються ефективно спілкуватися, мають позитивне ставлення до дитини та до себе, готові прийняти допомогу, то все це сприяє створенню зони благополучного особистісного розвитку дитини та поступово актуалізує в неї потенціал власної життєдіяльності.

У сім'ях із неприйняттям такої дитини ставлення близьких рідних характеризуються її емоційним відторгненням, невмінням створювати ситуацію спільної діяльності, неадекватним стилем виховання, недостатньою потребою спілкування з дитиною, відсутністю взаємодопомоги. Це сприяє погіршенню родинного клімату, зациклованню на власних проблемах, веде до почуття безвиході, створює напружену емоційну атмосферу, порушує взаємини між членами сім'ї, ускладнює ситуацію соціалізації дитини, виключає співпрацю та підтримку, демонструє небажання батьків допомогти дитині.

Батькам дитини з ООП, необхідно розуміти, що така дитина різко змінює всю життєдіяльність родини: цінності, прагнення, бажання, особливості спілкування, психологічний клімат, емоційні стани й реакції всіх членів сім'ї. Тому успішність розвитку, виховання, навчання, соціальної адаптації хворої дитини залежатиме від оптимального виконання сім'єю кількох специфічних функцій, а саме: функція емоційного прийняття сприятиме формуванню в родині атмосфери любові та підтримки, поваги, зацікавленості в допомозі особливій дитині; реабілітаційно-відновлювальна функція допомагає батькам визначити стратегію правильної роботи та спеціальної допомоги дитині; корекційно-освітня функція сприяє формуванню у батьків правильної мотивації до розвитку та навчання дитини; пристосувально-адаптувальна функція сприяє формуванню в дитини з особливими потребами більш високого рівня самостійності й активності у вирішенні різних життєвих проблем; соціалізувальна функція допомагає формуванню в незвичайної дитини адекватних взаємин з іншими, мотивує її до пізнання світу, оволодінню знаннями та навичками професії; особистісно-орієнтована функція сприяє розкриттю самобутності й неповторності дитини з ООП, її здібностей, активному входженню в культурне середовище; рекреаційна функція дозволяє досягти свободи від упередженого ставлення оточуючих до дітей з ООП. Спільний відпочинок, прогулянки, відвідування свят, театрів дозволяє дитині

відчути себе включеною до світу інших, вийти за межі родинного вакууму, оптимізує життєвий тонус, сприяє встановленню контактів зі світом природи та людей.

Причинами низької результативності корекційної роботи з родиною дитини з ООП є:

- установки батьків, що у психотравмуючій ситуації перешкоджають встановленню гармонічного контакту з ним і з навколишнім світом;
- неприйняття особистості хворої дитини;
- очікування і віра в диво, що в одну мить дитина стане здоровою;
- розгляд народження хворої дитини як покарання за що-небудь;
- порушення взаємин у родині після її народження;
- проблеми навчання і виховання дітей із ООП, формування нормативних правил поведінки;
- особистісні проблеми батьків дитини із ООП.

Головне завдання фахівців у роботі з сім'єю, полягає в тому, щоб батьки за їх допомогою змогли побачити реальну перспективу розвитку своєї дитини, з'ясувати можливі труднощі соціального розвитку, що виникають у певні вікові періоди, а також визначити свою роль у процесі психолого-педагогічного супроводу дитини.

Батьки повинні усвідомити, що саме вони є важливими учасниками навчальних команд своїх дітей з ООП. Саме близькі рідні найкраще знають їхні сильні та слабкі сторони, здібності, нахили й особливості розвитку, а значить можуть підтримувати дитину найефективніше. Постійна участь батьків у шкільному житті значно покращить успіхи дитини з ООП. Важливо, аби члени родини брали участь у прийнятті рішень щодо освіти своєї дитини. Саме вони можуть надавати важливу інформацію для планування, впровадження й адаптації програми для найкращого задоволення постійно змінних потреб своєї дитини.

Нижче наведемо пам'ятки щодо виховання та навчання дітей з ООП для близьких рідних.

Пам'ятка для батьків.

1. Забудьте про фізичні покарання!
2. Говоріть спокійно.
3. Намагайтеся спільно вирішувати проблеми.
4. Частіше хваліть дитину.
5. Допомогайте дитині розпочати виконання завдання, адже це – найважчий етап.

6. Не давайте одночасно кілька вказівок. Завдання не повинно мати складну конструкцію або складатися з кількох ланок.

7. Не давайте дитині доручень, які не відповідають рівню її розвитку, віку та здібностям.

8. Визначте разом із дитиною, що можна робити і чого не можна.

9. Привчіть дитину дотримуватися чіткого розпорядку дня.

10. Оберегайте дитину від перевтоми, бо це призводить до зниження самоконтролю.

11. Виховуйте навички керування гнівом і агресією.

12. Поясніть дитині її проблеми і навчіть їх розв'язувати.

Переконані, у наданні психологічної допомоги дітям з ООП ефективною буде арт-терапія, оскільки вона підвищує адаптаційні здатності дитини до повсякденного життя в школі, знижує втому, ліквідує негативні емоційні стани та їх прояви, пов'язані з навчанням, спирається на здоровий потенціал особистості, внутрішні механізми саморегуляції, розвиває почуття внутрішнього контролю, допомагає вибудовувати стосунки з дитиною на основі любові та взаємної прихильності [1, с.19].

В зв'язку з цим представляється необхідною розробка таких форм психокорекційної роботи, за допомогою яких могли б бути успішно переборені чисельні внутрішньособистісні конфлікти і проблеми батьків.

Висновки. Отже, в багатьох випадках у своєму прагненні допомогти особливій дитині сім'ї стикаються зі складними психологічними проблемами: неприйняття її, неадекватне ставлення до неї родичів, порушення структури родини та ускладнення взаємин між її членами, виникнення цілого ряду емоційних проблем батьків.

Близькі дорослі повинні пам'ятати про те, що лише за умови відкритої безкорисливої, істинної любові до дитини, беззаперечного прийняття, віри в її сили та можливості, уваги до її почуттів, думок та інтересів, терпимості, врахування позитивних якостей особистості дитини та підтримку її сильних сторін, довірливому спілкуванні, відповідальності та взаємодопомозі можливе створення родинної атмосфери, де дитина з ООП відчуватиме надійну основу для подальшого становлення та функціонування в непростому дорослому житті.

Список використаних джерел:

1. Атаманчук Н. М. Психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку із синдромом гіперактивності / Н. М. Атаманчук // Психологічний часопис: збірник наукових праць / За ред. С. Д. Максименка. –

- № 1 (11). – Вип. 11. – К. : Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, 2018. – С. 9-25.
2. Бочелюк В. Й. Психологія людини з обмеженими можливостями: навчальний посібник / В. Й. Бочелюк, А. В. Турубарова. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 360 с.
 3. Шипицына Л. М. «Необучаемый» ребенок в семье и обществе / Л. М. Шипицына. – СПб. : Питер-Пресс, 2005. – 477 с.

Біла Наталія Володимирівна
студентка 5 курсу, спеціальності «Соціальна робота»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник: Куян Олена Олександрівна
викладач кафедри психології та гуманітарних дисциплін
Дніпровська філія Університету «Україна»

АНАЛІЗ ЯКОСТІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМ'ЯМ, В ЯКИХ ВИХОВУЮТЬСЯ ДІТИ-СИРОТИ ТА ДІТИ, ПОЗБАВЛЕНІ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Євроінтеграційні процеси, що активно пропагуються та реалізуються нашою державою, передбачають посилення уваги до виховання і розвитку дітей. Разом з тим, нестабільність соціальної політики, а подекуди й відсутність у батьків власного позитивного досвіду сімейного виховання провокують поглиблення кризи інституту сім'ї і, як наслідок, незахищеність у ній дитини. Окреслені тенденції спричиняють появу та поширення у суспільстві дітей із соціальним статусом «діти-сироти» та «діти, позбавлені батьківського піклування», що негативно впливає на їхнє подальше соціальне становлення. Ще однією з нагальних проблем стало поширення соціального сирітства як наслідок того, що значна частина родин зазнала труднощів в процесі адаптації до соціально-економічних умов, які склалися в сучасному суспільстві.

Вивчення проблем влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, довело, що сімейне виховання, безперечно, виступає пріоритетною формою влаштування дітей в Україні.

Сьогодні в Україні існує чотири форми сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. За їх пріори-